

KS. RADOSŁAW MAZUR
US SZCZECIN
ORCID: 0000-0001-8240-7792

ŚWIĘTOŚĆ JAKO CEL NAUCZANIA RELIGII MŁODZIEŻY

Wprowadzenie

Przeróżne są motywacje uczęszczania młodych ludzi na lekcje religii. Czasem obecność na nich wynika z tradycji bądź z konieczności spełnienia woli rodziców, czasem z przyzwyczajenia, dla wielu młodych lekcja religii to jednak ciągle podstawowa przestrzeń poszerzania wiedzy religijnej¹. Znaczna część uczniów szkół średnich uważa, że w tym czasie ich religijność umocniła się (30,1%), chociaż nieco większa grupa przyznaje się do tego, że czas szkoły średniej związany jest z osłabieniem ich religijności (40%)². Istotnym wydaje się również fakt, że 35% badanej młodzieży uważa, iż lekcje religii w szkole średniej są ciekawe, wyróżniają się na tle innych zajęć i uczęszcza na nie chętnie (dodatkowo 38% sądzi, że są na takim samym poziomie jak inne lekcje)³. W niniejszym opracowaniu spróbujemy postawić pytanie o kształtowanie w młodych katechizowanych pragnienia świętości. Na ile mieści się ono w optyce działań katechetycznych, zwłaszcza tych podejmowanych w ramach szkolnego nauczania religii w szkołach ponadpodstawowych? Wreszcie: co można zrobić, aby formacja do świętości była owocna i zapalała współczesnych nastolatków do realizowania w życiu ewangelicznych ideałów? Aby odpowiedzieć na postawione powyżej pytania, najpierw zaprezentowane zostanie współczesne rozumienie świętości obecne w nauczaniu Kościoła, przypomniane ostatnio w adhortacji papieża Franciszka⁴. Następnie podjęty zostanie namysł nad atrakcyjnością pojęcia świętości dla dzisiejszej młodzieży, na ile cel ten przystaje do momentu życia i rozwoju, w którym są, na ile odpowiada na specyficzne potrzeby związane z przeżywanym okresem rozwojowym. Wreszcie,

¹ 63,8% respondentów z grupy młodzieży licealnej i studenckiej przebadanej w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej wskazuje katechezę jako źródło wiedzy religijnej, zob. R. Szauer, *Między potrzebą doznań a trwałością postaw*, Warszawa 2019, s. 153.

² Tamże, s. 143.

³ K. Bulkowski, S. Nowotny, W. Sadłoń, *Statystyczny obraz religijności społeczeństwa polskiego, w: Nauczanie religii w szkole w latach 1990-2015 wobec zadań katechezy*, red. A. Rayzacher-Majewska, R. Bednarczyk, Warszawa 2016, s. 209.

⁴ Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exsultate”. O powszechnym powołaniu do świętości*, Częstochowa 2018 (dalej: GE).

w końcowej fazie refleksji, przyjrzymy się koncepcji nauczania religii w szkołach ponadpodstawowych, w poszukiwaniu wskazywania uczniom świętości jako celu życia religijnego, także po to, by pokusić się o kilka wskazań mających na celu uczynienie działań katechetycznych bardziej owocnymi i zachęcającymi młodych ludzi do pozytywnej odpowiedzi na to ewangeliczne zaproszenie.

Jak rozumiemy świętość?

Kwestia prawidłowego zdefiniowania świętości jest niezwykle istotna, ponieważ w uznaniu jej bądź nie za cel życia religijnego może przeszkadzać stereotypowe lub heterodoksyjne jej rozumienie. Właśnie z powodu niezrozumienia istoty świętości w mniemaniu wielu młodych ludzi jest ona dla nich niedostępna, zarezerwowana dla osób wybitnych i wyjątkowych, i z tego powodu nie stanowi perspektywy, do której warto dążyć i której można pragnąć⁵. Niepokojąca w badaniach przeprowadzonych przez Ewę Miszczak wśród maturzystów na terenie województwa lubelskiego jest obojętność respondentów wobec zagadnienia świętości. Przejawia się ona w braku indywidualnego zdania na jej temat i chowaniu się w udzielaniu odpowiedzi na definicje katechizmowe i liturgiczne, co skutkowało odpowiedziami zasadniczo poprawnymi, ale także abstrakcyjnymi dla absolwentów szkół średnich⁶.

Świętość to najpierw atrybut Boga, który jest ontologicznie święty. Mówiąc o Bogu, że jest święty z natury, można też dodać, że jest święty w najwyższym stopniu⁷. Przejawem świętości Boga, mającej obok ontycznego również charakter egzystencjalno-moralny, jest Jego proegzystencja⁸, a więc bycie dla człowieka, a także Jego przymioty, takie jak: miłosierdzie, sprawiedliwość, wierność, dobroć, wspałałomyślność, łaskawość i cierpliwość⁹. Jak zauważa Michał Wojciechowski, przez długi czas na naszym rozumieniu świętości ciążyło podejście religioznawcze, zwłaszcza oparte na myśli Rudolfa Otta, które istotę świętości upatrywało w oddzieleniu i inności, tymczasem świętość w rozumieniu chrześcijańskim to dużo bardziej bliskość Boga, uświęcenie pod wpływem Jego obecności, konsekracja czy wyniesienie¹⁰. Owa bliskość może stać się źródłem świętości człowieka, jeśli

⁵ E. Miszczak, *Fenomen świętości w opinii młodzieży (w świetle badań socjologicznych)*, „Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne”, 13, 4(2015), s. 115.

⁶ Zob. tamże, s. 115-116.

⁷ *Świętość*, w: *Encyklopedia katolicka* (dalej: EK), t. XIX, red. E. Gigilewicz i in., Lublin 2013, kol. 399-401.

⁸ Zob. J. Bagrowicz, *Pedagogia przymierza w Pięcioksięgu*, w: J. Bagrowicz, S. Jankowski, „*Pan, Bóg twój, wychowuje ciebie*” (Pwt 8,5). *Studia z pedagogii biblijnej*, Toruń 2005, s. 52.

⁹ Zob. G. Baran, *Świętość...*, EK, t. XIX, kol. 403.

¹⁰ M. Wojciechowski, *Iustus et Sanctus. Biblia o świętości*, „Studia Elbląskie”, 5(2003), s. 221-222.

prowadzi do naśladowania Jezusa Chrystusa, praktykowania cnót teologalnych oraz przestrzegania zasad etyczno-moralnych¹¹.

Prawda o świętości, która ma być bliska człowiekowi, widoczna jest także w pełnym tytule dokumentu papieża Franciszka, w którym autor dookreśla, że chodzi o świętość „w świecie współczesnym”. Papież pisze, że jego „celem jest to, aby wezwanie do świętości na nowo zaczęło rozbrzmiewać”, pragnie on również „podjąć próbę umieszczenia go w dzisiejszym kontekście z całym bagażem ryzyka i konsekwencji, jakie towarzyszą drodze, na której przyjmuje ono konkretną postać”¹². Świętość możliwa jest także dzisiaj, bowiem na przekór pozornemu obrazowi codzienności nie można zagłuszyć w człowieku pragnienia świętości, które sprawia, że życie przestaje być banalne i krótkowzroczne, czego znakiem są zarówno współczesne beatyfikacje i kanonizacje, jak i świadectwo „świętych z sąsiedztwa”¹³.

Świętość jest zarazem darem, który Bóg ofiarowuje człowiekowi, jak i postępowaniem człowieka, a więc owocem obecności Boga w człowieku i ludzkim wysiłkiem (jest darem i powołaniem)¹⁴. Ujmując tę myśl innymi słowami, świętość zawiera się w poświęceniu i czystości. Poświęcenie określa relację łączności z Bogiem, czystość, stan duszy, a jeszcze bardziej sposób działania¹⁵. W powyższej optyce daru i powołania można skonstatować, że droga świętości prowadzi najpierw od Boga do człowieka, następnie (poprzez pomnożenie otrzymanego daru) od człowieka do Boga¹⁶. Nie może być zatem mowy o świętości bez odniesienia do Boga, chociaż wśród współczesnej młodzieży daje się zauważyć postępującą desakralizację i dekompozycję pojęcia świętości, związaną również z religijnością wybiórczą i prywatną, często budowaną w dystansie do wspólnoty Kościoła¹⁷.

Swoistą rewolucję pojęcia świętości zawdzięczamy II Soborowi Watykańskiemu, nazywanemu niekiedy „soborem świętości”¹⁸, zwłaszcza w odniesieniu do wyraźnego zaakcentowania powszechnego powołania do świętości¹⁹. W *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* czytamy: „wszyscy w Kościele, niezależnie od tego, czy należą do hierarchii, czy są przedmiotem jej pasterskiego posługiwania, powołani

¹¹ Z Zdybicka, *Świętość...*, EK, t. XIX, kol. 400.

¹² GE 2.

¹³ I. Werbiński i in., *Wychowanie do świętości*, Toruń 2014, s. 11.

¹⁴ Zob. S. Dziekoński, *Powołanie do świętości w kontekście zadań współczesnej katechezy*, „Communio”, XXIII, 2 (134) 2003, s. 62.

¹⁵ Zob. J. Gogola, *Teologia komunii z Bogiem*, Kraków 2001, s. 89-90.

¹⁶ Zob. M. Wojciechowski, *Iustus et Sanctus...*, dz. cyt., s. 223.

¹⁷ Zob. E. Miszczak, *Fenomen świętości...*, dz. cyt., s. 109.

¹⁸ Zob. tamże, s. 87.

¹⁹ Zob. E. Burkhart, *Uniwersalne powołanie do świętości a specyficzne powołania*, w: *Świętość – wysiłek czy łaska? Wokół adhortacji „Gaudete et exsultate” papieża Franciszka*, red. P. Roszak, P. Orłowski, Toruń 2019, s. 19-20.

są do świętości”²⁰. Właśnie to „niezależnie” stanowi o rewolucyjności myśli soborowej, wystarczy wspomnieć, że w pierwszych przymiarkach do cytowanego dokumentu zagadnienie świętości przewidziane było w rozdziale poświęconym zakonnikom²¹. Co więcej, to powołanie, chociaż powszechne, jest jednocześnie niepowtarzalne, ponieważ „rozmaicie wyraża się ona u poszczególnych ludzi, którzy we właściwym sobie stanie życia dążą do doskonałej miłości, będąc zbudowaniem dla innych”²². Uniwersalność tegoż powołania można rozumieć dwojako. Jest ono bowiem uniwersalne obiektywnie, gdyż wszyscy ludzie powołani są do świętości, ale także w subiektywnym znaczeniu, ponieważ wszystkie okoliczności życia mogą być miejscem i środkiem do uświęcenia²³.

Świętość zostaje również zdefiniowana jako naśladowanie Chrystusa i podążanie za Nim, zwłaszcza poprzez życie sakramentalne, które w Kościele jest źródłem świętości, ze szczególnym wskazaniem na Eucharystię jako sakrament komunii z Bogiem, przy pomocy środków wspomagających, takich jak modlitwa, ewangeliczne przeżywanie cierpienia, kierownictwo duchowe, asceza, praca i apostołstwo²⁴.

O powszechnym powołaniu do świętości chciał także przypomnieć wiernym papież Franciszek w adhortacji *Gaudete et exsultate*, w której wizję świętości łączy ze szczęśliwym życiem: „Pan chce od nas wszystkiego, a to, co oferuje, to życie prawdziwe, szczęście, dla którego zostaliśmy stworzeni. Chce, abyśmy byli świętymi i nie oczekuje, że zadowolimy się życiem przeciętnym, rozwodnionym, pustym”²⁵. Te słowa, otwierające papieski dokument, korespondują z również początkowymi stwierdzeniami *Katechizmu*, które brzmią następująco: „Bóg, w samym sobie nieskończenie doskonały i szczęśliwy, zamysłem czystej dobroci, w sposób całkowicie wolny stworzył człowieka, by uczynić go uczestnikiem swego szczęśliwego życia”²⁶. W obu tych stwierdzeniach widać troskę o złączenie myślenia o świętości czy o sensie życia człowieka z prawdziwym szczęściem. Można zapisy te odnieść do myśli Jacquesa Maritaina, przypomnianej przez Andrzeja Kicińskiego, że Bóg jest obecny w ludzkiej egzystencji do tego stopnia, że tylko w relacji do Niego można znaleźć rozwiązanie wielu antynomii (choćby między powołaniem do świętości a niemożnością osiągnięcia jej własnym wysiłkiem)²⁷.

Papież, pisząc o świętości, dużo uwagi poświęca zagadnieniu „świętości z sąsiedztwa”, a także zdradza swoją osobistą sympatię wobec niej. Wspomina rodziców

²⁰ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2008 (dalej: KK), 39.

²¹ Zob. J. Gogola, *Teologia komunii...*, dz. cyt., s. 87.

²² KK 39.

²³ Zob. E. Burkhardt, *Uniwersalne powołanie...*, dz. cyt., s. 23.

²⁴ A. Rybicki, *Świętość*, EK, t. XIX, kol. 404.

²⁵ GE 1.

²⁶ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002, 1.

²⁷ Zob. A. Kiciński, *Spotkanie z Bogiem ostatecznym celem wychowania*, „Katecheta”, 7-8(2008), s. 24.

wkładających serce w wychowanie dzieci, mężczyzn i kobiety ciężko pracujących, osoby chore i starsze, które poprzez uśmiech, wytrwałość objawiają obecność Boga, a więc i świętość²⁸. Wskazanie na tę bliską świętość ma na celu przekonanie każdego wierzącego, że to powołanie i Boże wezwanie jest kierowane właśnie do niego i że trzeba zwalczyć pokusę patrzenia na świętość jako na coś zarezerwowanego dla szczególnych stanów życia, związanych zwłaszcza z oddaleniem się od świata²⁹. Papież zwraca też uwagę na wspomniany już wcześniej relacyjny wymiar świętości, która w swojej istocie to nic innego jak „przeżywanie w zjednoczeniu z Nim tajemnic swojego życia”³⁰. Myśl powyższa wpisuje się w określony przez *Dyrektorium ogólne o katechizacji* cel ostateczny katechezy, którym jest „doprowadzić kogoś nie tylko do spotkania z Jezusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębokiej z Nim zażyłości”³¹. Dbanie o to zjednoczenie czy zażyłość nie jest dzisiaj rzeczą łatwą, co wynika między innymi z pośpiechu, hedonistycznego konsumpcjonizmu³², braku możliwości zatrzymania się i stworzenia przestrzeni na spotkanie z Bogiem we własnym sercu³³. Wśród niebezpieczeństw i pułapek na drodze do świętości Franciszek diagnozuje również dwa, które obecne są nie tyle poza wiarą i religijnością, co są wynikiem niewłaściwego jej przeżywania. Niebezpieczeństwa te są współczesnymi mutacjami starożytnych herezji, które stały się jednak „alarmująco aktualne”³⁴. Pierwszą z nich jest pokusa współczesnego gnostycyzmu, a więc „wiary zamkniętej w subiektywizm” i przekonania, że osiągnięta wiedza i własny ogląd rzeczywistości są pełne i doskonale do tego stopnia, że nie ma już miejsca na tajemnicę³⁵. Papież zauważa: „Bóg nas nieskończenie przerasta, zawsze jest zaskoczeniem i nie my decydujemy o tym, w jakich okolicznościach historycznych można Go spotkać, bo nie od nas zależy czas i miejsce, i sposób spotkania”³⁶. Drugim z możliwych niebezpieczeństw jest współczesny pelagianizm, który polega na liczeniu jedynie na własne siły, co prowadzi do idei samozbawienia i sytuacji, kiedy bezpieczna i trwała struktura jest ważniejsza od ożywiającej relacji z Bogiem³⁷. Problemem nie są struktury, organizacja, tradycje, przepisy czy normy, tylko sytuacja, gdy przesłaniają one, czy wręcz niekiedy anihilują, ducha miłości Chrystusowej i ewangeliczny zapal³⁸. Przenosząc papieskie rozważania na grunt

²⁸ Zob. GE 7.

²⁹ Zob. GE 10, 14.

³⁰ GE 20.

³¹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998 (dalej: DOK), 80.

³² Zob. J. Perszon, *Nieprzyjaciele świętości. Kulturowy kontekst powołania chrześcijańskiego*, w: *Świętość – wysiłek czy łaska?...*, dz. cyt., s. 74-78.

³³ Zob. GE 29.

³⁴ Zob. GE 35.

³⁵ Zob. J. Perszon, *Nieprzyjaciele świętości...*, dz. cyt., s. 82-83; por. GE 40.

³⁶ GE 41.

³⁷ Zob. GE 57.

³⁸ Zob. J. Perszon, *Nieprzyjaciele świętości...*, dz. cyt., s. 91.

katechetyczny, można tu dostrzec troskę o właściwe rozłożenie akcentów między wiarą jako przyłgnięciem do Chrystusa (*fides qua*), a wiarą jako poznaniem treści (*fides que*)³⁹. Wydaje się, że opisane niebezpieczeństwa, zredefiniowane przez papieża w odniesieniu do ich klasycznych odpowiedników, polegają na nadmiernym eksponowaniu tego drugiego rodzaju wiary (poznanie treści) przy jednoczesnym zaniedbaniu, aż do całkowitego porzuceniu wiary jako relacji. Tym samym rozważania Franciszka wpisują się w tradycyjny sposób postrzegania świętości, gdzie, co było już wspomniane, odpowiedni nacisk położony jest na kształtowanie relacji z Bogiem, jak i na znajomość doktryny, które warunkują się wzajemnie, ponieważ „ten, kto spotkał Chrystusa, pragnie poznać Go możliwie najbardziej, jak również pragnie poznać zamysł Ojca, który Go posłał”⁴⁰.

Czy świętość może być atrakcyjna dla młodzieży szkół ponadpodstawowych?

Jako *młodzież* zwykło się definiować tych młodych ludzi, którzy znajdują się pomiędzy dzieciństwem a dorosłością⁴¹. Początek tego okresu wyznaczony jest przez procesy związane z dorastaniem i dojrzewaniem, przypadające między 12. a 14. rokiem życia, mniej więcej dwa lata wcześniej u dziewcząt niż u chłopców, natomiast koniec umieszczany jest najczęściej w okolicach 21. roku życia⁴². Należy dodać, że w przeciwieństwie do początku omawianego okresu, który łatwo określić ze względu na widoczne symptomy biologiczne (skok pokwitaniowy), określenie zakończenia tego etapu życia jest bardziej problematyczne, ponieważ kryteria związane przede wszystkim z gotowością do podjęcia zadań dorosłego człowieka są dużo bardziej płynne i niejednoznaczne. Okres adolescencji, bo i tak określa się ten szczególny etap w życiu, bywa rozmaicie dzielony na poszczególne podokresy. Dla potrzeb niniejszego opracowania najbardziej owocny wydaje się podział zaproponowany przez Irenę Obuchowską, która postuluje, aby wyodrębnić wczesną i późną adolescencję, a granicę między nimi ustawić na mniej więcej 16. rok życia⁴³. W pewnym uproszczeniu można zatem przyjąć, że uczniowie szkół ponadpodstawowych to młodzież w fazie późnej adolescencji.

Co zatem charakteryzuje późną adolescencję, a jednocześnie może mieć wpływ na postrzeganie świętości, plasując dążenie do niej wśród preferowanych i wybieranych

³⁹ Zob. DOK 85.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Zob. J. Bagrowicz, *Edukacja religijna współczesnej młodzieży. Źródła i cele*, Toruń 2000, s. 48.

⁴² Zob. P. Mąkosa, *Katecheza młodzieży gimnazjalnej w Polsce. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Lublin 2009, s. 54-58.

⁴³ Zob. I. Obuchowska, *Adolescencja*, w: *Psychologia rozwoju człowieka*, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa 2007, s. 166.

wartości? Ogólnie mówiąc, jest to faza, która w przeciwieństwie do wcześniejszej, charakteryzującej się pewnym niezrównoważeniem i dużym chaosem, objawia się poszukiwaniem sposobów wyjścia z nieuporządkowania oraz tendencją do systematyzacji życia⁴⁴. Tak jak stadium wczesnej adolescencji określa się niekiedy „fazą poczwarki”, tak czas późnej adolescencji można nazwać „fazą motyla”⁴⁵. Wśród rozwijających się w tym czasie możliwości można wymienić zmierzanie przez uczniów szkół ponadpodstawowych w kierunku dojrzałości uczuciowej, która charakteryzuje się niezależnością uczuciową, umiejętnością poddania uczuć własnej kontroli, czy też ich opanowania, a także socjocentryzmem, który rozwija się jako przekroczenie egocentryzmu. W trend ten wpisuje się również rozwój tzw. uczuć wyższych, takich jak uczucia estetyczne, moralne czy patriotyczne⁴⁶. Wydaje się, że obserwowany rozwój uczuciowy staje się odpowiednią bazą do odczytania osobistego powołania do świętości, choćby przez to, że coraz większa dojrzałość w opisywanej sferze oznacza również zdolność do podejmowania celów dalekosiężnych, wymagających wytrwałości, również obserwowane na tym etapie mniejsze skoncentrowanie się na sobie i większa wrażliwość na potrzeby drugiego człowieka sprzyjają przyjęciu chrześcijańskiej optyki świętości.

Kolejną cechą późnej adolescencji, która powinna wpływać na odczytywanie wezwania do świętości, jest rozszerzenie zdolności do związków interpersonalnych z charakterystycznym na tym etapie wyjściem z getta relacji rówieśniczych⁴⁷. Umiejętność coraz większej harmonii w relacjach, również z osobami starszymi, powinna wpływać na coraz dojrzsza i bardziej osobistą relację z Bogiem, co, jak już zostało wspomniane, jest kluczowe w rozumieniu powołania do świętości.

Także rozwój intelektualny, który prowadzi młodzież do poziomu doskonałości struktur poznawczych adekwatnego dla dorosłych, co przekłada się zarówno na rozwój percepcji, jak i uwagi, jest niezbędnym komponentem we wzrastaniu do świętości. Zwiększają się możliwości pamięci logicznej, a także pojawia się zdolność nazywana metapamięcią, która daje możliwość samorefleksji i jest elementem metapoznania⁴⁸. Kształtuje się również zdolność do tworzenia rozumnych, dalekosiężnych celów, związana z większą realnością oceny swoich możliwości i predyspozycji, a także z większymi możliwościami wykonawczymi co do zaplanowanych celów⁴⁹. Powyższe umiejętności przekładają się zarówno na możliwość planowania

⁴⁴ Zob. R. Murawski, *Problematyka wieku dorastania*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. R. Murawski, Warszawa 1989, s. 16-17.

⁴⁵ Zob. C. Opalach, *Rozwój fizyczny, intelektualny i emocjonalny młodzieży w szkole ponadgimnazjalnej*, w: *Wychowanie młodzieży na poziomie szkół ponadgimnazjalnych, część I. Wychowanie ogólne*, red. J. Stala, Tarnów 2007, s. 53.

⁴⁶ Zob. I. Obuchowska, *Adolescencja...*, dz. cyt., s. 186-187.

⁴⁷ Zob. tamże, s. 187.

⁴⁸ Zob. C. Opalach, *Rozwój fizyczny...*, dz. cyt., s. 64-65.

⁴⁹ Zob. E. Rydz, *Kształtowanie się religijności młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*, w: *Wychowanie młodzieży na poziomie szkół ponadgimnazjalnych, część II. Wychowanie religijne i katecheza*, red. J. Stala, Tarnów 2007, s. 22-23.

własnego życia, jak i na zdolność do jego oceny i poddawania niezbędnej ewaluacji, także dlatego, że towarzyszy im kształtowanie tożsamości i autonomii moralnej, których celem jest integracja tożsamości młodego człowieka⁵⁰.

W odnowionej *Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*⁵¹ omówienie każdego etapu edukacyjnego rozpoczyna się zwięzłą charakterystyką adresatów katechezy. Stanowi to formę pomocy dla nauczyciela religii, aby w oparciu o nią podjął trud zrozumienia, kogo ma „po drugiej stronie”, kim są adresaci podejmowanych przez niego działań. Charakteryzując młodzież po szkole podstawowej, autorzy zauważają, że wchodzi ona w etap kształtowania własnej tożsamości oraz coraz większej samodzielności. Wiąże się to z doświadczaniem pewnej dychotomii, z jednej strony chce ona uważać siebie za dorosłych i tak być traktowaną, jednak nie potrafi jeszcze sprostać wielu „dorosłym” sytuacjom, potrzebuje pomocy i wsparcia. W przeciwieństwie do kilku poprzednich lat widać coraz większe zainteresowanie nauką oraz własnym rozwojem, powszechne jest pragnienie szczęścia i odwzajemnionej miłości⁵². W sferze religijności widoczne są procesy związane z dorastaniem do dojrzałej wiary, czy, jak określają autorzy dokumentu, do religijnej pełnoletności, której oznaką jest coraz większa samodzielność życia religijnego. Dla wielu młodych, co zostało już zaznaczone na początku artykułu, sprawy wiary stają się coraz bardziej obojętne, część nie czuje potrzeby pewnej spójności, gdy chodzi o wyznawaną wiarę, jak i praktyki religijne czy postawy moralne⁵³. Jednak zauważalne są również postawy związane z nawróceniem czy też praktykowaniem wiary z pasją i gorliwością⁵⁴. Wśród głęboko wierzącej młodzieży, w wyniku procesów internalizacji, absolutyzacji i socjalizacji⁵⁵, które powinny się już finalizować, dostrzec można zbliżenie się wiary do życia i integralne oraz wewnętrznie motywowane przyjęcie konsekwencji podążania za Chrystusem. Patrząc zwłaszcza na tę ostatnią grupę, czyli młodzież mocno zaangażowaną w rozwój własnej wiary i religijności, można żywić nadzieję, że prawda o powszechnym powołaniu do świętości trafi na podatny grunt i stanie się trwałym elementem budowanej wizji dorosłego życia. Soborowa wizja świętości przypomniana i odświeżona ostatnio przez papieża Franciszka zdaje się spełniać postulat atrakcyjności, wpisując się w potrzeby rozwojowe okresu

⁵⁰ Zob. tamże, s. 65; por. I. Obuchowska, *Adolescencja...*, dz. cyt., s. 188.

⁵¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Częstochowa 2018 (dalej: PPK), zgodnie z uchwałą Komisji Wychowania Katolickiego z dnia 19 września 2018 r. nowa *Podstawa*, a co za tym idzie również nowe programy i podręczniki będą wprowadzane do nauczania szkolnego stopniowo począwszy od roku szkolnego 2020/21; zob. Komisja Wychowania Katolickiego KEP, Uchwała z dnia 19 września 2018 roku w sprawie obowiązywania *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, <http://bit.ly/sk16-2> [dostęp 15.06.2020].

⁵² Zob. PPK, s. 97.

⁵³ Zob. R. Szauer, *Między potrzebą doznań...*, dz. cyt., s. 338-390.

⁵⁴ Zob. PPK, s. 98-99.

⁵⁵ Zob. R. Murawski, *Rozwój religijny, w: Teoretyczne założenia...*, dz. cyt., s. 75-81.

późnej adolescencji, a zwłaszcza w budowany w tym czasie konstrukt dorosłego życia. Dalsze zapisy *Podstawy...*, a więc cele katechetyczne, treści, wymagania i oczekiwane postawy, odpowiedzą nam na pytanie, w jakim zakresie ten ideał życia chrześcijańskiego jest prezentowany młodzieży.

Świętość w nauczaniu religii w szkołach ponadpodstawowych

Patrząc na sformułowane dla uczniów szkół ponadpodstawowych cele katechetyczne, można stwierdzić, że wszystkie z nich, chociaż nie wprost, mają swoje odniesienie do świętości, wskazują na ten podstawowy cel nie tylko katechizacji, ale i życia chrześcijańskiego. Już pierwszy cel, a więc „wspomaganie w osiągnięciu dojrzałej wiary” dotyka tego horyzontu. To właśnie dojrzała wiara, rozumiana jako osobowa relacja, integralna w przyjęciu treści, zdolna do wiarygodnego świadectwa oraz spójna z życiowymi wyborami jest drogą do świętości niezależną od okoliczności i stanu życia⁵⁶. Kolejny cel związany jest z pogłębianiem znajomości Biblii i Tradycji. W tym przypadku również zarówno uznanie natchnionego charakteru Pisma Świętego, jak i umiejętność analizy fragmentów biblijnych oraz znajdowanie w nich źródeł wiary stają się szkołą świętości i spotykania się z Bogiem, tym, który jest Święty w pełnym tego słowa znaczeniu⁵⁷. Również aktualizacja orędzia biblijnego, odkrywanie proegzystencji Boga wyraźnie widocznej na kartach obu Testamentów, a także interoryzacja Objawienia, stanowiące treść następnego celu katechetycznego, wpisują się w szeroko rozumianą drogę ku świętości⁵⁸. Podobnie cel zogniskowany na kształtowaniu hierarchii wartości, mający pomóc we właściwych wyborach, coraz bardziej dorosłych i zgodnych z wyznawaną wiarą, można uznać za element kształtowania świętości⁵⁹. Proces ten zdaje się dzisiaj szczególnie ważny, ponieważ niewłaściwe ułożenie hierarchii wartości, a także brak absolutyzacji, która ma skutkować właściwym miejscem dla wartości duchowych i związanych z relacją z Bogiem, powodują obserwowane często zmarginalizowanie wiary w życiu dorastających⁶⁰. Następnym celem to „towarzyszenie w odkrywaniu powołania chrześcijańskiego”. Wskazane tu zostało zarówno kształtowanie odpowiedzialności, a także przygotowanie do specyficznych zadań, będących konsekwencją przyjętych sakramentów, natomiast możemy tu odwołać się do przybliżonego już nauczania soborowego, by przypomnieć, że to właśnie świętość jest chrześcijańskim

⁵⁶ Zob. PPK, s. 99.

⁵⁷ Zob. tamże.

⁵⁸ Zob. PPK, s. 99-100.

⁵⁹ Zob. PPP, s. 100.

⁶⁰ Zob. R. Murawski, *Rozwój religijny...*, dz. cyt., s. 78-79.

powołaniem⁶¹, a także kresem dojrzałości człowieka⁶². Również dwa ostatnie cele, a więc kształtowanie tożsamości eklezjalnej oraz zdolność do podejmowania działań apostołskich, nie będą zrozumiałe w oderwaniu od perspektywy, jaką jest świętość. Zarówno bowiem odkrywanie swojego miejsca i sposobów zaangażowania w Kościele, jak i coraz dojrzszy udział w potrójnej misji Chrystusa i Kościoła: kapłańskiej, prorockiej i królewskiej, prowadzą do uświęcenia oraz wychowują do coraz bardziej świętego stylu życia⁶³.

Treści i wymagania szczegółowe w *Podstawie...* pogrupowane są według zadań katechezy określonych przez *Dyrektorium...*⁶⁴. Istotną nowością, mającą również znaczenie w kontekście podjętego tematu, jest pojawienie się postulowanych postaw. Mimo tego, że nie podlegają one ocenianiu szkolnemu, powinny być kształtowane w ramach nauczania religii, a umieszczenie ich obok treści i wymagań szczegółowych daje jasny obraz tego, do czego ma dążyć nauczyciel religii w ramach procesów dydaktycznych⁶⁵. Jak słusznie zauważa Stanisław Dziekoński, najwięcej odniesień do kształtowania powołania do świętości możemy spodziewać się znaleźć w realizacji zadania rozwijania poznania wiary, zwłaszcza pośród tematów wprowadzających do lektury Pisma Świętego i tę lekturę pogłębiających, w wychowaniu liturgicznym, które jest również wychowaniem do świętości, w wychowaniu do modlitwy oraz w szeroko rozumianym, a więc i realizowanym przez wiele zadań, odczytywaniu osobistego powołania życiowego⁶⁶.

W ramach rozwijania poznania wiary uczniów szkół ponadpodstawowych, które – najogólniej mówiąc – skupia się wokół wyznania wiary, czyli *Credo*⁶⁷, najpierw zakłada się zaznajomienie z chrześcijańską wizją człowieka⁶⁸. Zagadnienia te wydają się stanowić naturalną bazę do mówienia o chrześcijańskiej świętości, w której przecież to, kim i jaki jest człowiek, ma podstawowe znaczenie⁶⁹. Również blok tematów związanych z Objawieniem, dotyczących zarówno motywów, etapów i form objawiania się Boga, jak również przekazywania tych prawd poprzez Biblię i Tradycję oraz ich interpretacji przez Urząd Nauczycielski Kościoła, wprowadza w myślenie o swoim życiu w relacji do Boga, który jest Święty i który wzywa do

⁶¹ Zob. PPK, s. 100; por. KK 39.

⁶² Zob. I. Werbiński i in., *Wezwanie do...*, dz. cyt., s. 13.

⁶³ Zob. PPK, s. 100.

⁶⁴ Zob. DOK 85-86; por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, 23-30.

⁶⁵ Zob. PPK, s. 14; por. A. Wołkiewicz, *Główne idee polskich programów katechetycznych*, Kraków 2018, s. 280.

⁶⁶ Zob. S. Dziekoński, *Powołanie do świętości...*, dz. cyt., s. 63-78.

⁶⁷ R. Bednarczyk, *Efektywność szkolnej lekcji religii w perspektywie „filarów wiary”*, w: *Nauczanie religii w szkole w latach 1990-2015 wobec zadań katechezy*, red. A. Rayzacher-Majewska, R. Bednarczyk, Warszawa 2016, s. 16.

⁶⁸ PPK, s. 100 (A.1.).

⁶⁹ Na ten temat zob. więcej: I. Werbiński i in., *Wychowanie do...*, dz. cyt., s. 12-37.

świętości. Podobną rolę spełnia kolejny blok tematów, który jest introdukcją biblijną, a więc praktyczną pomocą w lekturze Biblii i odczytaniu jej orędzia⁷⁰. Następna grupa treści zogniskowana jest wokół zagadnienia wiary, z uwzględnieniem specyfiki konsekwentnej postawy wiary i posłuszeństwa w wierze. Istotna jest także kwestia poruszanych zależności między wiarą, rozumem i wolnością człowieka⁷¹. Widoczna jest tutaj troska o właściwą formację wiary dojrzałej, prowadzącej do postulowanej przez *Dyrektorium...* zażyłości, a więc trwałej i bliskiej relacji osobowej. Kształtowanie takiej relacji nie może się dokonać bez znajomości osób w niej występujących, stąd w kolejnej grupie tematycznej autorzy skupiają się na przymiotach, imionach oraz obrazie Boga, a także na egzystencjalnej kwestii Jego pozornej niemocy wobec zła w świecie w odniesieniu do ludzkiej wolności⁷². Znakiem Boga i przestrzenią, w której kształtuje się odkrywanie powołania do świętości, jest świat stworzony, aniołowie, w tej perspektywie ukazany zostaje drugi bohater uświęcającej relacji, a więc człowiek. Wśród istotnych prawd o człowieku, takich jak jego obraz i podobieństwo do Boga, natura, konsekwencje płciowości, sformułowany został również cel jego egzystencji, jakim jest życie w raju, czyli właśnie świętość⁷³. Grupa tematów związana z treściami o grzechu pierworodnym, o zniewoleniu człowieka, ale także o nadziei związanej z Bożą Łaską i obietnicą zbawienia, również odnosi się do kształtowania powołania do świętości. Prawda o kondycji człowieka po grzechu pierworodnym i niemożliwości samouświęcenia ustawia katechizowanych we właściwej perspektywie odkrywania świętości jako daru od Boga⁷⁴. Podobną rolę odgrywają dwie następne grupy tematyczne, mówiące o bóstwie i człowieczeństwie Jezusa Chrystusa oraz o roli Maryi w zamyśle stworzenia świata i człowieka⁷⁵. W kontekście przybliżania prawdy o obcowaniu świętych przewidziano wyjaśnienie istoty obcowania świętych, a wśród postulowanych postaw pojawia się wprost stwierdzenie, że uczeń „dąży do świętości”⁷⁶. Również podejmując kwestię zmartwychwstania Chrystusa, autorzy dokumentu konfrontują ją z prawdą o nadziei zmartwychwstania dla każdego z nas, co zakłada w uczniach kształtowanie perspektywy swojego życia wykraczającej poza doczesność⁷⁷. Wreszcie przybliżenie prawdy o miłosierdziu Boga ma dać nadzieję uczniom, że świętość jest możliwa właśnie dzięki doświadczeniu miłosierdzia Bożego, ale także dzięki praktykowaniu miłosierdzia we własnym życiu⁷⁸. Jak widać w powyższym omówieniu, już w realizacji pierwszego z zadań katechezy pojawiają się liczne odniesienia do świętości,

⁷⁰ Zob. PPK, s. 101 (A.4.-A.5.).

⁷¹ Zob. PPK, s. 101 (A.6.).

⁷² Zob. PPK, s. 101-102 (A.7.).

⁷³ Zob. PPK, s. 102 (A.8.-A.11.).

⁷⁴ Zob. PPK, s. 102-103 (A.12.), por. I. Werbiński, i in., *Wychowanie do...*, dz. cyt., s. 32-24.

⁷⁵ Zob. PPK, s. 103 (A.13.-A.14.).

⁷⁶ Zob. PPK, s. 105 (A.23.).

⁷⁷ Zob. PPK, s. 105 (A.24.).

⁷⁸ Zob. PPK, s. 105 (A.25.).

związane są one z szerokim spektrum tematycznym i tworzą czytelną perspektywę zarysowującą cel życia chrześcijańskiego.

Drugie zadanie katechezy to wychowanie liturgiczne, które szczególnie wiąże się zwłaszcza z inicjacyjną funkcją katechezy⁷⁹. W czasie ostatniego etapu edukacyjnego formacja liturgiczna ma pomóc katechizowanym dostrzec w liturgii drogę przybliżającą do Boga oraz pomoc w osiągnięciu doskonałości – już ta celowa perspektywa łączy odkrywanie liturgii z postępowaniem na drodze do świętości⁸⁰. Przy wychowaniu liturgicznym nie wydaje się sensowne opisywanie poszczególnych tematów, ponieważ, jak to już zostało wspomniane, realizacja tego zadania integralnie powiązana jest z formowaniem do świętości. Zarówno wtedy, kiedy poruszane są tematy związane z istotą liturgii, działaniem Boga w niej, celebransami, istotą roku liturgicznego, jak i wtedy, gdy omawiane są poszczególne sakramenty, kształtowane jest w młodzieży przekonanie o uświęcającej roli liturgii. Podobnie dzieje się przy okazji omawiania celebracji pogrzebu, a także roli w liturgii Maryji i świętych⁸¹. Biorąc pod uwagę malejący odsetek praktykujących, a zatem uczestniczących w liturgii, właśnie w grupie wiekowej 18-24, która według Pawła Mąkosy waha się pomiędzy 29 a 34%⁸², szczególnie pilnym jest rzetelne podejmowanie wychowania liturgicznego w ramach szkolnego nauczania religii, aby tą drogą zbliżyć uczniów do piękna i bogactwa, a także do potencjału wychowawczego, które są istotowo związane z liturgią⁸³. Warto tutaj dodać, że dla owocności wychowania liturgicznego niezbędna jest współpraca środowisk wychowawczych, a więc świadectwo życia liturgicznego rodziców katechizowanych oraz podejmowanie inicjatyw przybliżających piękno i sens liturgii we wspólnotach parafialnych⁸⁴.

W ramach formacji moralnej również odnajdziemy odniesienia do świętości, może szczególnie w jej zadaniowej stronie. Zadanie to rozpoczyna się od ukazania biblijnych wzorów posłuszeństwa oraz wybranych świętych, a więc przybliżenia postaci, które zrealizowały swoje powołanie i które również dzisiaj mogą być inspiracją w odnalezieniu prawdziwej wartości życia⁸⁵. Następnie, biorąc pod uwagę potrzeby rozwojowe adresatów, dużą uwagę poświęca się roli wolności w wyborach moralnych człowieka. Wolność ukazana zostaje zarówno jako znak obrazu Boga w człowieku, jako zakorzeniona w rozumie i woli oraz jako dążenie do prawdy i piękna⁸⁶. Swoje

⁷⁹ Zob. S. Dziekoński, *Zadania współczesnej katechezy w dokumentach katechetycznych Kościoła*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych*, red. tenże, Warszawa 2003, s. 106.

⁸⁰ Zob. tamże, s. 107.

⁸¹ Zob. PPK, s. 106-108 (B.1.-B.11.).

⁸² Zob. P. Mąkosa, *Między katolicką ortodoksją a indywidualizacją wierzeń religijnych Polaków*, w: *Katechetyk i wychowawca. Księga jubileuszowa dedykowana ks. prof. Kazimierzowi Misiaszkowi SDB*, red. D. Kurzydło, Warszawa 2019, s. 300.

⁸³ Na ten temat więcej: B. Nadolski, *Wprowadzenie do liturgii*, Kraków 2004, s. 216-217.

⁸⁴ Zob. R. Bednarczyk, *Efektywność szkolnej lekcji religii...*, dz. cyt., s. 33.

⁸⁵ Zob. PPK, s. 108 (C.1.).

⁸⁶ Zob. PPK, s. 108-109 (C.2.).

odniesienie do świętości mają również tematy skoncentrowane na formacji prawego sumienia, a także zachęcające do praktykowania w codziennym życiu cnót boskich i kardynalnych. Analogicznie do zasygnalizowanych powyżej tematów, także te odnoszące się do grzechu, z uwzględnieniem grzechu przeciwko Duchowi Świętemu, odnoszą się do świętości, prezentując, czego na tej drodze należy się wystrzegać⁸⁷. Formacji moralnej towarzyszy również zatrzymanie się nad tematyką powołania, jego rodzajami oraz sposobem ich realizacji w Kościele. Ma to prowadzić nie tylko do teoretycznej znajomości definicji i charakterystyki, ale także do umiejętności rozpoznania własnego powołania i podejmowania decyzji zgodnych z nim⁸⁸.

Dużym blokiem realizowanym w ramach formacji moralnej jest odczytanie Dekalogu adresowane do prawie już dorosłych odbiorców. W stosunku do analizy przykazań realizowanej w poprzednim etapie edukacyjnym widoczne jest tutaj rozszerzenie znaczeń i kontekstów poszczególnych przykazań, większe zwrócenie uwagi na ich „ducha” i sens, a także troska o ukazanie ich pozytywnego znaczenia i pomocy, jaką mogą udzielać w życiu katechizowanych. Charakterystyczne jest także zarysowanie najczęstszych niebezpieczeństw bądź przeszkód w zachowywaniu konkretnych przykazań Dekalogu⁸⁹.

Kolejnym zadaniem katechezy jest wychowanie do modlitwy. Jest ono tym trudniejsze do zrealizowania, im bardziej współcześni katechizowani nie rozumieją sensu i potrzeby modlitwy, a także im mniej modlitwy jest w ich domach⁹⁰. Jednocześnie, podobnie jak formacja liturgiczna, zadanie to organicznie związane jest z realizowaniem powołania do świętości. Zarówno treści związane z istotą modlitwy, świadectwami modlitwy obecnymi na kartach Biblii, a także rolą modlitwy w życiu świętych, Modlitwą Pańską jako wzorem modlitwy chrześcijańskiej oraz omówienie trudności, jakie mogą pojawić się na modlitwie, wpisują się w kształtowanie głębszej osobistej relacji z Bogiem, która jest niezbędnym warunkiem świętości, a także świadectwem prawdziwego i autentycznego życia wiary⁹¹.

W ramach realizacji zadania wychowania do życia wspólnotowego, które skupia się przede wszystkim na kształtowaniu twórczej i zaangażowanej obecności w trzech podstawowych wspólnotach (rodzina, naród i Kościół)⁹², również napotkamy na wątki związane z kształtowaniem świętości. Tematy związane z historią Kościoła dostarczają licznych świadectw świętości w różnych sytuacjach i meandrach historii, zarysowują także perspektywę Bożej obecności w Kościele, szczególnie widoczną

⁸⁷ Zob. PPK, s. 109-110 (C.5-C.8).

⁸⁸ Zob. PPK, s. 110 (C.9).

⁸⁹ Zob. PPK, s. 110-115 (C.10-C.17), por. PPK, s. 70-72 (C.3.-C.7).

⁹⁰ Zob. PDK 27.

⁹¹ Zob. PPK, s. 115-117 (D.1.-D.14.), por. R. Czekalski, *Wychowanie modlitewne w szkole ponadgimnazjalnej*, w: *Wychowanie młodzieży na poziomie szkół ponadgimnazjalnych, cz. II. Wychowanie religijne i katecheza*, red. J. Stala, Tarnów 2007, s. 97-100.

⁹² Zob. PDK 28.

w momentach kryzysowych czy przełomowych⁹³. W ramach realizacji tego zadania kształtowany jest również patriotyzm młodzieży, szczególnie poprzez ukazanie roli Kościoła w życiu narodu polskiego, poczynając od chrztu Polski, aż do dziś⁹⁴. W procesie socjalizacji kościelnej pojawiają się też wątki związane z osobistym wyznaniem wiary, przyjęciem Chrystusa jako Pana i Zbawiciela, zdolnością do świadectwa w najbliższym otoczeniu oraz odkryciem wartości i specyfiki charyzmatów⁹⁵. Z kolei jako element przygotowania do założenia rodziny chrześcijańskiej ukazuje się wagę relacji między członkami rodziny, troski i gotowości do pomocy, a także zwraca się uwagę na rolę modlitwy rodzinnej⁹⁶. Ta perspektywa sprawia, że na rodzinę można spojrzeć jako na wspólnotę, w której możliwe jest wzrastanie ku świętości. Całości zagadnień wspólnototwórczych dopełniają tematy związane z katolicką nauką społeczną, a więc takie jak wspólnotowy charakter powołania człowieka, pojęcie dobra wspólnego, solidarności i pomocniczości⁹⁷. Na realizację tego zadania warto zwrócić większą uwagę, ponieważ praktyka nauczania religii wskazuje, że tematy związane z historią Kościoła, a także tematy społeczne, często traktowane są nieco „po macoszemu”, omijane bądź przeprowadzane bardzo skrótowo. Wiąże się to z pewnym stereotypem czy uprzedzeniem, że są one nieciekawe dla młodzieży i trudne do zrealizowania. Okazuje się jednak, że właściwie przygotowane i przeprowadzone mogą być niezwykle interesujące, a także inspirujące dla dzisiejszych wyborów młodych ludzi zmierzających ku dorosłości.

Ostatnim z zadań realizowanych w ramach szkolnego nauczania religii jest wprowadzenie do misji. W pierwszym swoim znaczeniu jest to kształtowanie zdolności świadectwa chrześcijańskiego życia, które jest pierwszym i podstawowym sposobem głoszenia Ewangelii. Świadectwo to przyjmuje postać zarówno postaw i zachowań w gronie najbliższych – rówieśników i rodziny, jak też umiejętność zachowania swojej tożsamości wobec innych wyznań czy religii, a także zdolność pogłębiania i oczyszczania własnej wiary (np. z zabobonów). W znaczeniu szerszym formacja misyjna oznacza także włączenie się na miarę możliwości w dzieło misji realizowane przez Kościół⁹⁸. Zarówno w jednym, jak i w drugim znaczeniu kształtowanie ducha misyjnego wiąże się ściśle z odkrywaniem powołania do świętości. Życie zgodne z wiarą i umiejętność adekwatnego świadectwa dawanego tak przykładem, jak słowem, a także wrażliwość na działalność misyjną Kościoła, włączenie się w nią, doświadczenie powszechności Kościoła, a więc szeroko rozumiane apostołstwo⁹⁹ są znakami postępowania na drodze świętości.

⁹³ Zob. PPK, s. 117-119 (E.1.-E.5.).

⁹⁴ Zob. PPK, s. 119-120 (E.6.-E.7.).

⁹⁵ Zob. PPK, s. 121 (E.9.-E.10.).

⁹⁶ Zob. PPK, s. 122 (E.13.).

⁹⁷ Zob. PPK, s. 121-122 (E.11.-E.12.).

⁹⁸ Zob. PPK, s. 122-123 (F.1.-F.2.), na ten temat więcej: A. Rayzacher-Majewska, *Wychowawcze zadania katechezy w szkolnym nauczaniu religii*, w: *Nauczanie religii w szkole...*, dz. cyt., s. 128-132.

⁹⁹ Zob. L. Balter, *Powszechne powołanie do świętości*, „Communio” XXIII, 2(134), 2003, s. 3.

Podsumowanie

„Nie bój się świętości. Nie odbierze ci ona sił, życia ani radości. Wręcz przeciwnie, ponieważ staniesz się tym, co zamyślał Ojciec, kiedy ciebie stworzył i będziesz wierny swojej istocie”¹⁰⁰, zachęca papież Franciszek. Apel ten ma być przekazany współczesnej młodzieży między innymi poprzez nauczanie religii w szkole. Analizując zapisy *Podstawy...* w odniesieniu do ostatniego etapu edukacyjnego, należy stwierdzić, że jej autorzy podjęli to wezwanie i wkomponowali formację do świętości w całość zagadnień podejmowanych w ramach szkolnej lekcji religii. Sposób przedstawiania chrześcijańskiej prawdy o powszechnym powołaniu do świętości zgodny jest z teologiczną wizją świętości, odnowioną przez nauczanie II Soboru Watykańskiego i przypomnianą przez papieży i dokumenty Kościoła, także katechetyczne, zarazem odpowiada potrzebom i prawidłowościom związanym z rozwojem osobowym i społecznym młodzieży, zwłaszcza koresponduje z młodzieńczym idealizmem i zdolnością do podejmowania wyzwań w sytuacji, kiedy człowiek jest do tego wewnętrznie przekonany. Rozumując w ten sposób, można dojść do wniosku, że tak ukazana istota świętości może być dla młodego człowieka atrakcyjna.

Przyglądając się treściom katechetycznym, wymaganiom oraz postulowanym postawom, można jednak odczuwać pewien niedosyt związany z „zakamuflowaniem” formacji ku świętości. Zbyt rzadko świętość jako cel zostaje określona wprost. Co prawda często konotacje z kształtowaniem świętości są oczywiste i jednoznaczne, na co wskazuje chociażby szerokie spektrum tematów zaprezentowane w niniejszym opracowaniu, jednak brakuje nieraz czytelnego komunikatu, najpierw w stronę nauczycieli religii, a poprzez nich także w stronę uczniów, że właśnie świętość jest celem wszelkich działań katechetycznych¹⁰¹.

Istotnym elementem w kształtowaniu myślenia młodzieży o świętości jest przeniesienie wskazań *Podstawy...* na konkretniejsze i uporządkowane na poszczególne lata nauki oraz działy tematyczne programy nauczania, a także, może w jeszcze większym stopniu znaczące, na powstające obecnie nowe podręczniki do nauczania religii. To od wyboru postaci, które zostaną zaprezentowane młodzieży, od ukazania ich bogactwa i różnorodności, począwszy od postaci biblijnych obu Testamentów, przez świętych różnych epok, kultur i stanów, aż do współczesnych świadków wiary, bliskich i atrakcyjnych dla katechizowanych, także od umiejętnego doboru tekstów źródłowych oraz metod pracy na lekcji zależy skuteczność zachęty do odkrywania powołania do świętego życia przez uczniów szkół ponadpodstawowych.

Na zakończenie nie sposób nie wspomnieć o roli świadectwa katechety w kształtowaniu pragnienia świętości jego uczniów. To ono czyni przekazywaną prawdę wiarygodną, godną przyjęcia, wartą zaangażowania, a także stanowi istotny argument

¹⁰⁰ GE 32.

¹⁰¹ Zob. S. Dziekoński, *Powołanie do świętości...*, dz. cyt., s. 60.

z doświadczenia ludzkiego¹⁰². Obok dobrze zaprogramowanych i ukazanych w programach i podręcznikach treści to właśnie umiejętność dzielenia się nauczyciela religii osobistym odkrywaniem powołania do świętości i jego realizacją jest nie do przecenienia w procesie zafascynowania świętością uczniów.

Streszczenie

Papież Franciszek w jednym z ostatnich dokumentów przypomniał nam wszystkim o powołaniu do świętości. Powołanie to zostało szczególnie ukazane w nauczaniu II Soboru Watykańskiego. Artykuł skupia się na pokazaniu, na ile nauczanie Kościoła, dotyczące świętości, obecne jest w katechizacji młodzieży szkół ponadpodstawowych. Aby osiągnąć zamierzony cel, najpierw ukazana została chrześcijańska wizja powołania do świętości obecna we współczesnym nauczaniu Kościoła. W kolejnym kroku podjęta została refleksja nad atrakcyjnością świętości dla młodych ludzi w kontekście ich uwarunkowań rozwojowych. W końcowej fazie analizie poddana została *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* w zakresie ostatniego etapu edukacyjnego, aby zobaczyć, na ile wizja powszechnego powołania do świętości ma swoje odbicie w celach, treściach i wymaganiach katechetycznych.

Słowa kluczowe: świętość, podstawa programowa, nauczanie religii, młodzież.

HOLINESS AS THE GOAL OF TEACHING RELIGION FOR YOUTH

Summary

In one of the last documents, Pope Francis reminded us all about the vocation to holiness. This vocation has been especially demonstrated in the teaching of the Second Vatican Council. The article focuses on showing how much the Church's teaching on holiness is present in the catechesis of youth in high schools. To achieve the intended goal, a Christian vision of the vocation to holiness, present in the Church's modern teaching, was first demonstrated. In the next step, a reflection was made on the attractiveness of holiness for young people in the context of their growing conditions. In the last phase, the Core curriculum of the catholic Church in Poland in the last educational stage was analyzed to see to what extent the vision of the universal vocation to holiness is reflected in the goals, content and catechetical requirements.

Keywords: holiness, core curriculum, teaching religion, youth.

Bibliografia

Bagrowicz J., *Edukacja religijna współczesnej młodzieży. Źródła i cele*, Toruń 2000.

¹⁰² Zob. F. Pajer, *Świadectwo*, w: *Słownik katechetyczny*, red. J. Gevaert, K. Misiaszek, Warszawa 2007, s. 889-890; por. M. Gogolik, *Świadectwo nawrócenia w przekazie katechetycznym*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2/2016, s. 45-59.

- Bagrowicz J., *Pedagogia przymierza w Pięcioksięgu*, w: J. Bagrowicz, S. Jankowski, „Pan, Bóg twój, wychowuje ciebie” (Pwt 8,5). *Studia z pedagogii biblijnej*, Toruń 2005, s. 47-70.
- Balter L., *Powszechne powołanie do świętości*, „Communio” XXIII, 2(134), 2003, s. 3-15.
- Bednarczyk R., *Efektywność szkolnej lekcji religii w perspektywie „filarów wiary”*, w: *Nauczanie religii w szkole w latach 1990-2015 wobec zadań katechezy*, red. A. Rayzacher-Majewska, R. Bednarczyk, Warszawa 2016.
- Bulkowski K., Nowotny S., Sadłoń W., *Statystyczny obraz religijności społeczeństwa polskiego*, w: *Nauczanie religii w szkole w latach 1990-2015 wobec zadań katechezy*, red. A. Rayzacher-Majewska, R. Bednarczyk, Warszawa 2016.
- Burkhardt E., *Uniwersalne powołanie do świętości a specyficzne powołania*, w: *Świętość – wysiłek czy łaska? Wokół adhortacji „Gaudete et exsultate” papieża Franciszka*, red. P. Roszak, P. Orłowski, Toruń 2019, s. 15-30.
- Czekalski R., *Wychowanie modlitewne w szkole ponadgimnazjalnej*, w: *Wychowanie młodzieży na poziomie szkół ponadgimnazjalnych, cz. II. Wychowanie religijne i katecheza*, red. J. Stala, Tarnów 2007, s. 97-121.
- Dziekoński S., *Powołanie do świętości w kontekście zadań współczesnej katechezy*, „Communio”, XXIII, 2(134) 2003, s. 60-78.
- Dziekoński S., *Zadania współczesnej katechezy w dokumentach katechetycznych Kościoła*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych*, red. tenże, Warszawa 2003, s. 103-122.
- Franciszek, *Adhortacja apostołska „Gaudete et exsultate” o powszechnym powołaniu do świętości*, Częstochowa 2018.
- Gogola J., *Teologia komunii z Bogiem*, Kraków 2001.
- Gogolik M., *Świadectwo nawrócenia w przekazie katechetycznym*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2/2016, s. 45-59.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.
- Kiciński A., *Spotkanie z Bogiem ostatecznym celem wychowania*, „Katecheta”, 7-8(2008), s. 19-25.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Częstochowa 2018.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998.
- Mąkosa P., *Katecheza młodzieży gimnazjalnej w Polsce. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Lublin 2009.
- Mąkosa P., *Między katolicką ortodoksją a indywidualizacją wierzeń religijnych Polaków*, w: *Katechetyk i wychowawca. Księga jubileuszowa dedykowana ks. prof. Kazimierzowi Misiaszkowi SDB*, red. D. Kurzydło, Warszawa 2019, s. 293-306.
- Miszczak E., *Fenomen świętości w opinii młodzieży (w świetle badań socjologicznych)*, „Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne”, 13, 4(2015), s. 108-118.
- Murawski R., *Problematyka wieku dorastania*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. R. Murawski, Warszawa 1989, s. 10-26.

- Murawski R., *Rozwój religijny*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. R. Murawski, Warszawa 1989, s. 70-94.
- Nadolski B., *Wprowadzenie do liturgii*, Kraków 2004.
- Obuchowska I., *Adolescencja*, w: *Psychologia rozwoju człowieka*, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa 2007, s. 163-201.
- Opalach C., *Rozwój fizyczny, intelektualny i emocjonalny młodzieży w szkole ponadgimnazjalnej*, w: *Wychowanie młodzieży na poziomie szkół ponadgimnazjalnych, część I. Wychowanie ogólne*, red. J. Stala, Tarnów 2007, s. 53-73.
- Pajer F., *Świadectwo*, w: *Słownik katechetyczny*, red. J. Gevaert, K. Misiaszek, Warszawa 2007, s. 889-890.
- Perszon J., *Nieprzyjaciele świętości. Kulturowy kontekst powołania chrześcijańskiego*, w: *Świętość – wysiłek czy łaska? Wokół adhortacji „Gaudete et exsultate” papieża Franciszka*, red. P. Roszak, P. Orłowski, Toruń 2019, s. 73-91.
- Rayzacher-Majewska A., *Wychowawcze zadania katechezy w szkolnym nauczaniu religii*, w: *Nauczanie religii w szkole w latach 1990-2015 wobec zadań katechezy*, red. A. Rayzacher-Majewska, R. Bednarczyk, Warszawa 2016, s. 87-167.
- Rydz E., *Kształtowanie się religijności młodzieży szkół ponadgimnazjalnych*, w: *Wychowanie młodzieży na poziomie szkół ponadgimnazjalnych, część II. Wychowanie religijne i katecheza*, red. J. Stala, Tarnów 2007, s. 21-40.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2008, s. 144-263.
- Szauer R., *Między potrzebą doznań a trwałością postaw*, Warszawa 2019.
- Świętość, w: *Encyklopedia katolicka*, t. XIX, red. E. Gigilewicz i in., Lublin 2013, kol. 399-404.
- Werbiński I. i in., *Wychowanie do świętości*, Toruń 2014.
- Wojciechowski M., *Iustus et Sanctus. Biblia o świętości*, „Studia Elbląskie”, 5(2003), s. 221-231.
- Wołkiewicz A., *Główne idee polskich programów katechetycznych*, Kraków 2018.

O autorze

ks. Radosław MAZUR – kapłan diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, dr teologii (specjalność katechetyka), adiunkt w Katedrze Teologii Praktycznej w Instytucie Nauk Teologicznych Uniwersytetu Szczecińskiego, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Koszalinie i w Instytucie Teologicznym w Koszalinie, członek zespołu rzeczoznawców Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski ds. oceny programów nauczania religii i podręczników katechetycznych. Zainteresowania naukowe: katecheza młodzieży, katecheza biblijna. Tel.: 606 836 187; e-mail: mazurski@poczta.onet.pl.